

LÖG

um réttindavernd fatlaðs fólks.

FORSETI ÍSLANDS

gjörir kunnugt: Alþingi hefur fallist á lög þessi og ég staðfest þau með samþykki mínu:

I. KAFLI

Almenn ákvæði.

1. gr.

Gildissvið og markmið.

Lög þessi gilda um réttindavernd fatlaðs fólks.

Ákvæði IV. kafla gilda einnig um réttindavernd einstaklinga sem vegna afleiðinga viðvarandi sjúkdóms eða slyss þurfa á stuðningi við ákvarðanatöku að halda um persónuleg málefni eða aðstoð við að leita réttar síns hvort sem er gagnvart opinberum þjónustuaðilum, öðrum stjórnvöldum eða einkaaðilum.

Ákvæði V. kafla taka til allra þeirra sem veita fötluðu fólki þjónustu á heimilum þess og í daglegu lífi, þar á meðal fötluðum börnum.

Ákvæði V. kafla gilda einnig um réttindavernd einstaklinga sem gert er að sæta öryggisgæslu eða öðrum vægari öryggisráðstöfunum samkvæmt dómsúrlausn, óháð því hvort metnar þjónustuþarfir viðkomandi eru tilkomnar vegna fötlunar eða af öðrum ástæðum.

Markmið laga þessara er að tryggja að fatlað fólk og aðrir einstaklingar sem lögin taka til fái viðeigandi stuðning við að vernda réttindi sín og að sjálfsákvörðunarréttur þeirra sé virtur og fyllsta réttaröryggis gætt þegar grípa þarf inn í líf þeirra af brýnni nauðsyn.

Við framkvæmd laga þessara skal framfylgja þeim alþjóðlegu skuldbindingum sem íslensk stjórnvöld hafa gengist undir, einkum samningi Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks.

2. gr.

Yfirstjórn.

Ráðherra skal fara með yfirstjórn samkvæmt lögum þessum.

3. gr.

Orðskýringar.

Í lögum þessum hafa eftirfarandi hugtök svofellda merkingu:

- Fatlað fólk:** Fólk með langvarandi líkamlega, geðræna eða vitsmunalega skerðingu eða skerta skynjun sem verður fyrir ýmiss konar hindrunum sem geta komið í veg fyrir fulla og árangursríka samfélagsþátttöku til jafns við aðra ef aðstoðar nýtur ekki við.

2. *Fjarvöktun*: Rafræn vöktun með myndavél, hljóðnema eða annars konar skynjara, að undanskildum hreyfiskynjara.
3. *Fötlan*: Afleiðing skerðinga og hindrana af ýmsum toga sem verða til í samspili fólks með skerðingar og umhverfis og viðhorfa sem hindra fulla og árangursríka samfélagsþátttöku til jafns við aðra. Skerðingar hlutaðeigandi einstaklings eru langvarandi og hindranirnar til þess fallnar að viðkomandi verði mismunað vegna líkamlegrar, geðrænnar eða vitsmunalegrar skerðingar eða skertrar skynjunar.
4. *Nauðung*: Athöfn sem skerðir sjálfsákvörðunarrétt einstaklings og fer fram gegn vilja hans eða þrengir svo að sjálfsákvörðunarrétti hans að telja verði það nauðung þótt hann hreyfi ekki mótmælum.
5. *Persónulegur talsmaður*: Einstaklingur sem hefur verið valinn til að aðstoða einstakling, sem á erfitt með að gæta hagsmuna sinna hjálparlaust, við að taka upplýstar ákvarðanir um eigin málefni og lifa sjálfstæðu lífi.
6. *Réttindagæsla fyrir fatlað fólk*: Aðili sem starfar á vegum Mannréttindastofnunar Íslands og hefur það hlutverk að veita fötluðu fólki viðeigandi stuðning, aðstoð og ráðgjöf eftir þörfum við gæslu réttinda sinna, sérstaklega þeim einstaklingum sem eiga erfitt með að gæta hagsmuna sinna sjálfir.
7. *Tilsjónarmaður*: Einstaklingur sem er skipaður á grundvelli almennra hegningarlaga til að hafa eftirlit með því að öryggisráðstafanir sem skjólstæðingur sætir séu ekki meira íþyngjandi eða vari lengur en nauðsyn ber til.
8. *Þjónustuaðili*: Lögaðili sem veitir fötluðu fólki þjónustu, svo sem félagsþjónustu, heilbrigðisþjónustu eða aðra þjónustu, á heimilum þess eða öryggisgæslustöðum og í daglegu lífi. Hér er m.a. átt við sveitarfélög, félagasamtök og sjálfseignarstofnanir.

II. KAFLI

Samráðsnefnd um málefni fatlaðs fólks.

4. gr.

Samráðsnefnd.

Ráðherra skal skipa samráðsnefnd um málefni fatlaðs fólks. Samráðsnefndin skal skipuð tveimur fulltrúum ráðuneytisins án tilnefningar, einum fulltrúa fræðasamfélagsins tilnefndum af samstarfsnefnd háskólastigsins, tveimur fulltrúum sveitarfélaga tilnefndum af Sambandi íslenskra sveitarfélaga og þremur fulltrúum tilnefndum af hagsmunasamtökum fatlaðs fólks sem starfa á landsvísi. Tilnefningar skulu vera í samræmi við 28. gr. laga um jafna stöðu og jafnan rétt kynjanna, nr. 150/2020, og skal leitast við að tilnefna fatlaða einstaklinga til jafns við ófatlaða. Tilnefningaraðili skal leggja sitt af mörkum til upplýsingaöflunar, sbr. 2. tölul. 2. mgr.

Hlutverk samráðsnefndar er að:

1. Vera ráðgefandi fyrir stjórnvöld við stefnumörkun í málefnum fatlaðs fólks.
2. Afla upplýsinga um réttindamál fatlaðs fólks og þróun hugmyndafræði og þjónustu við fatlað fólk.
3. Koma á framfæri ábendingum um það sem betur má fara.

Samráðsnefndin getur ákveðið, ef þörf er á, að kalla til fulltrúa annarra ráðuneyta og sjálfstæðra stofnana. Þeir skulu leggja sitt af mörkum til upplýsingaöflunar, sbr. 2. tölul. 2. mgr.

III. KAFLI

Réttindagæsla fyrir fatlað fólk.

5. gr.

Réttindagæsla fyrir fatlað fólk.

Mannréttindastofnun Íslands sinnir réttindagæslu fyrir fatlað fólk. Um ráðningu og hæfiskilyrði starfsfólks réttindagæslunnar fer samkvæmt lögum um Mannréttindastofnun Íslands.

6. gr.

Hlutverk.

Réttindagæsla fyrir fatlað fólk skal hafa eftirlit með mannréttindum fatlaðs fólks. Réttindagæslan skal leiðbeina fötluðu fólki og veita því, eftir þörfum, viðeigandi stuðning svo að það geti notið réttinda sinna.

Réttindagæslan getur, telji hún mál þess eðlis, komið ábendingum á framfæri við hlutaðeigandi aðila.

Réttindagæslan tekur ekki ákvarðanir í einstökum málum.

7. gr.

Tilkynningar og heimildir.

Fatlaður einstaklingur, sem telur brotið gegn réttindum sínum, getur leitað til réttindagæslunnar. Öllum er skylt að tilkynna til réttindagæslunnar hafi þeir ástæðu til að ætla að brotið sé á mannréttindum fatlaðs einstaklings sem á erfitt með að gæta réttinda sinna vegna fötlunar. Réttindagæslan getur einnig hvenær sem er tekið upp mál að eigin frumkvæði.

Þjónustuaðila er skylt að veita réttindagæslunni þær upplýsingar sem hún telur nauðsynlegar til að sinna lögbundnum verkefnum sínum. Þegar um er að ræða upplýsingar sem varða persónuleg málefni einstaklings skal réttindagæslan leitast við að afla samþykkis viðkomandi.

IV. KAFLI

Persónulegir talsmenn fatlaðs fólks.

8. gr.

Val á persónulegum talsmanni og samkomulag.

Fatlaður einstaklingur sem þarf á stuðningi við ákvarðanatöku að halda skal eiga rétt á persónulegum talsmanni. Fatlaður einstaklingur velur sér talsmann í samráði við sýslumann. Leiki vafi á vilja hins fatlaða einstaklings í þeim efnum skal sýslumaður leita skriflegra staðfestinga tveggja ótengdra aðila sem þekkja vel til vilja og þarfa viðkomandi, svo sem ættingja, vina eða þjónustuaðila, um val á persónulegum talsmanni. Við val á persónulegum talsmanni skal ávallt eftir fremsta megni byggja á upplýstu samþykki og skýrum vilja hins fatlaða einstaklings.

Hinn fatlaði einstaklingur og persónulegur talsmaður hans skulu, í viðurvist sýslumanns, undirrita samkomulag sem mælir fyrir um heimildir talsmannsins skv. 13. gr. Geti hinn fatlaði einstaklingur ekki undirritað samkomulagið er heimilt að víkja frá skilyrði um undirritun samkvæmt ákvörðun sýslumanns.

Sýslumaður staðfestir val á persónulegum talsmanni og efni samkomulagsins og tekur það þá gildi. Sýslumaður skal staðfesta gildi samkomulagsins og varðveita eintak þess. Sýslumanni er heimilt að synja um staðfestingu samkomulags ef hann telur að samkomulagið fari gegn hagsmunum hins fatlaða einstaklings, brjóti í bága við lög eða ef persónulegur talsmaður uppfyllir ekki skilyrði 9. gr.

Sýslumaður skal halda skrá yfir staðfest samkomulög og persónulega talsmenn. Sýslumaður skal tryggja að hinn fatlaði einstaklingur og persónulegur talsmaður hans fái staðfestingu sýslumanns á samkomulaginu. Persónulegum talsmanni ber að framvísa staðfestingunni þegar hann aðstoðar hinn fatlaða einstakling í samskiptum við aðra, svo sem þjónustuaðila, fjármálafyrirtæki eða heilbrigðisstofnanir, til staðfestingar á heimildum hans í þeim efnum. Þeim aðilum sem eiga í samskiptum við persónulegan talsmann er skylt að sannreyna heimildir hans áður en þeir veita þjónustu á grundvelli samkomulagsins. Þeim er heimilt að óska eftir eintaki af staðfestu samkomulagi frá sýslumanni til að sannreyna heimildir persónulegs talsmanns.

9. gr.

Hæfi persónulegs talsmanns.

Persónulegur talsmaður skal búa yfir þekkingu á persónulegum þörfum og áhugamálum þess einstaklings sem hann aðstoðar. Persónulegur talsmaður skal vera lögráða og varði samkomulag ráðstöfun fjármuna skv. 3. eða 4. tölul. 13. gr. skal hann einnig vera fjár síns ráðandi. Hafi hann hlotið refsidóm fyrir brot á ákvæðum XXII., XXIII. og XXVI. kafla almennra hegningarlaga, nr. 19/1940, skal sýslumaður meta hvort brotið sé þess eðlis að viðkomandi teljist vanhæfur til að verða persónulegur talsmaður.

Við staðfestingu samkomulags skal liggja fyrir sakavottorð persónulegs talsmanns vegna mats sýslumanns á hæfi hans. Sýslumaður hefur heimild til að afla sakavottorðsins verði persónulegur talsmaður ekki við tilmælum hans um framlagningu þess.

10. gr.

Skyldur persónulegs talsmanns.

Áður en sýslumaður staðfestir samkomulag milli persónulegs talsmanns og fatlaðs einstaklings skal talsmaðurinn sækja fræðslu um innihald og áherslur í starfi sínu. Þar skal einkum fjallað um hugmyndafræði valdeflingar og sjálfsákvörðunarrétt einstaklinga, samning Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks, grunnþætti velferðarkerfisins, þá þjónustu sem er í boði fyrir fatlað fólk, hagsmunasamtök fatlaðs fólks og hlutverk þeirra. Ráðherra er heimilt að gera samning við hagsmunasamtök fatlaðs fólks um milligöngu um að útvega persónulega talsmenn og annast fræðslu þeirra. Ráðherra er jafnframt heimilt að gera samning við sýslumann um að annast fræðsluna.

Allar ráðstafanir persónulegs talsmanns skulu gerðar í samráði við og með samþykki hins fatlaða einstaklings og einvörðungu í samræmi við vilja og óskir viðkomandi. Leiki vafi á vilja hins fatlaða einstaklings skal persónulegur talsmaður hafa samráð við þá aðila sem þekkja vel til vilja og þarfa hans, svo sem ættingja, vina eða þjónustuaðila, við framfylgd samkomulagsins.

Persónulegum talsmanni er skylt að upplýsa viðeigandi þjónustuaðila um hlutverk sitt og heimildir og framvísa staðfestingu sýslumanns á samkomulagi skv. 8. gr. þegar hann kemur fram fyrir hönd hins fatlaða einstaklings.

Aðstoð persónulegs talsmanns er ólaunuð. Sá kostnaður sem sannanlega fellur til vegna aðstoðar persónulegs talsmanns í þágu hins fatlaða einstaklings skal að jafnaði greiddur af þeim síðarnefnda. Sýslumanni er þó heimilt að ákveða að endurgreiða persónulegum talsmanni þann kostnað úr ríkissjóði ef eignir hins fatlaða einstaklings eru litlar eða aðrar sérstakar ástæður mæla með því.

11. gr.

Breytingar og brottfall samkomulags.

Sýslumaður skal fella samkomulag skv. 8. gr. úr gildi komi fram ósk þess efnis frá hinum fatlaða einstaklingi eða öðrum eða báðum þeim sem staðfestu vilja hans eða frá persónulegum talsmanni. Jafnframt skal sýslumaður fella úr gildi samkomulagið ef beiðni berst þar um frá lögráðamanni. Sýslumaður skal einnig fella úr gildi samkomulagið telji hann persónulegan talsmann ekki gegna skyldum sínum sem slíkur, hann uppfylli ekki lengur skilyrði skv. 9. gr. eða verði ekki við kröfu sýslumanns um skýringar og/eða gögn um þá aðstoð sem hann hefur veitt hinum fatlaða á grundvelli samkomulagsins, sbr. 13. gr.

Sýslumaður skal gefa út staðfestingu á brottfalli samkomulags og ber honum að tilkynna þeim aðilum sem tilgreindir eru í samkomulaginu og eftir atvikum þriðja aðila um brottfall þess með ábyrgðarbréfi eða með öðrum sannanlegum hætti. Skal sýslumaður tilkynna brottfallið þeim aðilum sem vitað er um og persónulegur talsmaður hefur átt í samskiptum við fyrir hönd hins fatlaða einstaklings, svo sem forstöðumanni húsnæðisúrræðis, þjónustuaðila eða fjármálafyrirtæki.

Komi fram ósk frá hinum fatlaða einstaklingi eða öðrum eða báðum þeim sem staðfestu vilja hans, persónulegum talsmanni eða lögráðamanni, um breytingar á samkomulagi ber sýslumanni að fella samkomulagið brott samhliða því að aðstoða hinn fatlaða einstakling við gerð nýs samkomulags. Um meðferð slíkra mála fer eftir sömu reglum og gilda að öðru leyti um gerð samkomulags skv. 1.–3. mgr. 8. gr.

12. gr.

Eftirlit með persónulegum talsmanni.

Sýslumaður skal hafa eftirlit með framfylgd samkomulags milli fatlaðs einstaklings og persónulegs talsmanns. Sýslumanni er heimilt að krefja persónulegan talsmann um frekari skýringar og/eða gögn um þá aðstoð sem hann hefur veitt á grundvelli samkomulags skv. 13. gr. og eru sýslumanni nauðsynleg vegna eftirlits með talsmanninum. Persónulegum talsmanni er skylt að verða við slíkri beiðni sýslumanns. Sýslumaður getur beitt þessari heimild óháð því hvort kvörtun hafi borist eða aðrar upplýsingar liggi fyrir sem gefa tilefni til slíks eftirlits. Nái samkomulag til aðstoðar skv. 3. eða 4. tölul. 1. mgr. 13. gr. skal sérstaklega gerð grein fyrir þeim fjármunum sem ráðstafað var af bankareikningum hins fatlaða einstaklings.

Þegar samkomulag milli fatlaðs einstaklings og persónulegs talsmanns hefur verið fellt úr gildi skal talsmaðurinn veita sýslumanni þær skýringar og/eða gögn sem sýslumaður krefst og telur nauðsynleg til lýsingar á þeirri aðstoð sem hann veitti hinum fatlaða einstaklingi á grundvelli samkomulagsins.

Sýslumanni er heimilt, ef þess þarf, að kalla eftir upplýsingum og gögnum um framfylgd samkomulags skv. 8. gr. og 3. og 4. tölul. 1. mgr. 13. gr. frá hinum fatlaða einstaklingi og þjónustuaðilum, svo sem félagsþjónustu sveitarfélaga, réttindagæslu fyrir fatlað fólk og fjármálafyrirtækjum, til að hann geti sinnt eftirliti sínu.

Heimild sýslumanns til að safna upplýsingum og gögnum á grundvelli þessarar greinar nær til söfnunar persónugreinanlegra upplýsinga um hinn fatlaða einstakling, þar á meðal almennra, viðkvæmra persónuupplýsinga og þeirra sem teljast viðkvæms eðlis. Við gagnaöflun skal sýslumaður gæta þess að afla einungis þeirra gagna sem nauðsynleg eru til að hann geti sinnt eftirlitshlutverki sínu.

13. gr.

Aðstoð persónulegs talsmanns samkvæmt samkomulagi.

Aðstoð persónulegs talsmanns á grundvelli samkomulags við fatlaðan einstakling skv. 8. gr. getur falist í eftirfarandi:

1. Að gæta réttar hins fatlaða einstaklings. Persónulegur talsmaður er hinum fatlaða einstaklingi innan handar varðandi persónuleg málefni og aðstoðar hann við að taka upplýstar ákvarðanir um málefni sem varða hann, svo sem um val á ýmiss konar þjónustu, læknisfræðilegri meðferð, búsetu, atvinnu og tómstundum. Persónulegur talsmaður skal kanna heilðrænt hvort hinn fatlaði einstaklingur búi við góð lífsskjör og koma eftir atvikum ábendingum á framfæri við þjónustuaðila um það sem betur mætti fara í samráði við hinn fatlaða einstakling. Hafi fatlaður einstaklingur persónulegan talsmann er þjónustuaðila skylt að kalla talsmanninn til þegar gera á verulegar breytingar á þjónustu við fatlaða einstaklinginn. Þá á talsmaðurinn jafnframt rétt til setu á húsfundum og öðrum slíkum fundum er varða hagsmuni og málefni hins fatlaða einstaklings.
2. Aðgangi að upplýsingum um fjármál hins fatlaða einstaklings. Greiði hinn fatlaði einstaklingur gjöld í sameiginlega sjóði, t.d. í hússjóð eða vegna sameiginlegs heimilishalds með öðrum, skal persónulegur talsmaður með samþykki hins fatlaða einstaklings hafa sama aðgang og hinn fatlaði einstaklingur að öllum gögnum um meðferð fjármuna úr þeim sjóðum.
3. Aðstoð við ráðstöfun fjármuna af tilgreindum bankareikningum. Persónulegum talsmanni er heimilt að sjá um að greiða dagleg útgjöld og reglulegar kröfur af bankareikningum fatlaðs einstaklings, sem er ætlað að standa undir þeim kostnaði, þ.m.t. í gegnum netbanka. Bankareikningarnir, og ef við á reglulegar kröfur, skulu tilgreindir með fullnægjandi hætti í samkomulaginu. Ekki er gert ráð fyrir að innstæður á bankareikningum séu hverju sinni hærri en sem nemur útgjöldum yfir sex mánaða tímabil. Þá getur persónulegur talsmaður einnig stofnað, í samráði við hinn fatlaða einstakling, til greiðslu þjónustu fyrir hönd einstaklingsins hjá viðskiptabanka hans. Persónulegum talsmanni er óheimilt að stofna til fjárhagsskuldbindinga fyrir hönd hins fatlaða einstaklings á grundvelli samkomulagsins. Hafi fötluðum einstaklingi verið skipaður ráðsmaður á grundvelli lögræðislaga nær aðstoð persónulegs talsmanns ekki til þeirra bankareikninga og verðmæta sem ráðsmaður hefur umsjón með.
4. Aðstoð við umsjón eigna. Persónulegum talsmanni er falin umsjón með tilteknum eignum hins fatlaða einstaklings. Fer hann þá með sömu heimildir fyrir þeim eignum sem hinn fatlaði einstaklingur hefur, nema annað leiði af lögum. Samhliða er persónulegum talsmanni heimiluð ráðstöfun fjármuna af tilgreindum bankareikningum hins fatlaða einstaklings til að viðhalda eignunum og eftir atvikum endurnýja þær. Eignirnar skulu tilgreindar með fullnægjandi hætti í samkomulaginu svo að ekki verði um villst hvaða eignir eiga í hlut. Hafi hinum fatlaða einstaklingi verið skipaður ráðsmaður á grundvelli lögræðislaga nær aðstoð persónulegs talsmanns ekki til þeirra eigna sem ráðsmaður hefur umsjón með. Lögmæt ráðstöfun persónulegs talsmanns á þessum eignum bindur hinn fatlaða einstakling.

Persónulegur talsmaður skal hafa aðgang að persónugreinanlegum upplýsingum um hinn fatlaða einstakling til að hann geti sinnt hlutverki sínu samkvæmt þessari grein, þar á meðal viðkvæmum persónuupplýsingum og þeim sem teljast viðkvæms eðlis.

14. gr.

Reglugerð.

Ráðherra skal setja í reglugerð, að höfðu samráði við þann ráðherra sem fer með málefni sýslumanna, nánari reglur um framkvæmd þessa kafla, þar á meðal um:

1. Þá aðstoð sem sýslumanni er ætlað að veita fötluðu fólki.
2. Form og efni samkomulags skv. 8. gr.
3. Aðstæður þegar fatlaður einstaklingur getur ekki undirritað samkomulag skv. 2. mgr. 8. gr.
4. Skrá sem sýslumanni ber að halda um persónulega talsmenn fatlaðs fólks skv. 4. mgr. 8. gr.
5. Fræðslu fyrir persónulega talsmenn skv. 1. mgr. 10. gr.
6. Milligöngu hagsmunasamtaka fatlaðs fólks um að útvega persónulega talsmenn skv. 1. mgr. 10. gr.
7. Endurgreiðslu kostnaðar persónulegs talsmanns skv. 4. mgr. 10. gr.
8. Framkvæmd eftirlits með persónulegum talsmanni skv. 12. gr.
9. Aðstoð og heimildir persónulegra talsmanna skv. 13. gr.

Ráðherra er heimilt, að höfðu samráði við þann ráðherra sem fer með málefni sýslumanna, að ákveða með reglugerð að þau verkefni sem sýslumönnum eru falin í lögum þessum verði á hendi eins sýslumanns.

15. gr.

Stjórnsýslukæra.

Ákvarðanir sýslumanns á grundvelli þessa kafla má kæra til ráðherra.

V. KAFLI

Ráðstafanir til að draga úr nauðung í þjónustu við fatlað fólk.

16. gr.

Bann við fjarvöktun og beitingu nauðungar.

Öll beiting nauðungar í samskiptum þjónustuaðila við fatlað fólk er bönnuð nema veitt hafi verið undanþága á grundvelli 18. gr., um sé að ræða neyðartilvik skv. 19. gr. eða frelsis-skerðingu samkvæmt dómsúrlausn. Fjarvöktun á heimilum fatlaðs fólks er bönnuð nema veitt hafi verið undanþága á grundvelli 18. gr.

Ákvæði þessa kafla taka til allra þeirra sem veita fötluðu fólki þjónustu á heimilum þess og í daglegu lífi. Samstarf skal viðhaft milli barnaverndaryfirvalda og framkvæmdaraðila þessara laga um málefni fatlaðra barna og ungmenna, einkum í aðdraganda þess þegar fatlað barn eða ungmenni færir á milli þjónustuaðila.

Ákvæði þessa kafla taka einnig til þeirra sem veita einstaklingum þjónustu á öryggis-gæslustöðum og í tengslum við framkvæmd vægari öryggisráðstafana á grundvelli laga um framkvæmd öryggisráðstafana samkvæmt dómsúrlausn. Vísun til fatlaðs einstaklings eða fatlaðs fólks í ákvæðum þessa kafla skal einnig ná til þeirra sem sæta slíkum öryggisráð-stöfunum, óháð því hvort metnar stuðningsþarfir viðkomandi eru tilkomnar vegna fötlunar eða af öðrum ástæðum.

17. gr.

Nauðung og fjarvöktun.

Nauðung samkvæmt lögum þessum er athöfn sem skerðir sjálfsákvörðunarrétt fatlaðs einstaklings og fer fram gegn vilja hans eða þrengir svo að sjálfsákvörðunarrétti hans að telja verði það nauðung þótt hann hreyfi ekki mótmælum.

Til nauðungar telst m.a.:

1. Líkamleg valdbeiting.
2. Húsnæði sem tilheyrir fötluðum einstaklingi er læst.
3. Fatlaður einstaklingur er læstur inni eða ferðafrelsi hans skert með öðrum hætti.
4. Fatlaður einstaklingur er fluttur á milli staða gegn vilja sínum.
5. Aðgangur fatlaðs einstaklings að eigin eigum er takmarkaður eða þær fjarlægðar gegn vilja hans.
6. Fatlaður einstaklingur er þvingaður til athafna, svo sem til að taka lyf eða nota hjálpar-tæki.
7. Valdi eða þvingun er beitt við athafnir daglegs lífs.

Fjarvöktun í skilningi laga þessara felst í rafrænni vöktun með myndavél, hljóðnema eða annars konar skynjara, að undanskildum hreyfiskynjara. Sérfræðiteymi skilgreinir nánar hvað felst í fjarvöktun, sbr. 1. tölul. 2. mgr. 22. gr.

Þrátt fyrir ákvæði 3. tölul. 2. mgr. teljast ráðstafanir sem takmarka ferðafrelsi fatlaðra barna, svo sem læsing útidyrarhurða og/eða útihliða, ekki til nauðungar ef þær eru nauðsynlegar til að tryggja öryggi barnanna og koma í veg fyrir hættu. Slíkar ráðstafanir skulu ávallt byggjast á einstaklingsbundnu mati á þörfum og áhættu hvers barns og endurmetnar reglulega. Enn fremur skal afla skriflegs samþykkis foreldra eða lögráðamanna barns fyrir slíkum ráðstöfunum, nema brýna nauðsyn beri til vegna tafarlausrar hættu.

18. gr.

Undanþágur.

Í sérstökum og einstaklingsbundnum tilvikum er heimilt að víkja frá banni skv. 1. mgr. 16. gr. að fenginni ákvörðun úrskurðarnefndar velferðarmála skv. 24. gr. enda sé sýnt fram á að tilgangur nauðungar eða fjarvöktunar falli undir einn af eftirfarandi liðum:

1. Að koma í veg fyrir að fatlaður einstaklingur valdi sjálfum sér eða öðrum líkamstjóni eða stórfelldu eignatjóni. Það á einnig við um fyrirbyggjandi aðgerðir sem ætlað er að forða því að aðstæður komi upp sem leitt geta til líkamstjóns eða stórfellds eignatjóns.
2. Að uppfylla grunnþarfir viðkomandi fatlaðs einstaklings, svo sem varðandi mat, heilbrigði og hreinlæti, eða draga úr hömluleysi sem af fötlun kann að leiða.
3. Að bæta öryggi, vellíðan og velferð viðkomandi fatlaðs einstaklings.

Þegar þjónustuaðili, forstöðumaður eða annar sem ber ábyrgð á þjónustu við fatlaðan einstakling þarf að bregðast við aðstæðum þannig að til greina komi að beita þurfi viðkomandi fatlaðan einstakling nauðung í skilningi laga þessara skal hann leita til sérfræðiteymis skv. 22. gr.

Fjarvöktun skal jafnframt uppfylla skilyrði laga um persónuvernd og vinnslu persónu-upplýsinga.

19. gr.

Neyðartilvik.

Sé nauðsynlegt að grípa inn í atburðarás til þess að koma í veg fyrir yfirvofandi líkamstjón, stórfellt eignatjón eða ógn við almannahagsmuni er heimilt að beita nauðung án undan-

genginnar ákvörðunar skv. 26. gr. Tafarlaust skal látið af nauðung þegar hættu hefur verið afstýrt eða ástand er liðið hjá. Þjónustuaðili, þ.m.t. á öryggisgæslustað, skal skrá öll slík tilvik þar sem m.a. skal gerð grein fyrir tilefni þess að nauðung var beitt, hvers eðlis hún var og hvaða hagsmunir voru í húfi.

Þjónustuaðili skal senda tilkynningu með atvikalýsingu vegna hvers neyðartilviks til sérfræðiteymis skv. 22. gr. innan viku frá því að nauðung var beitt.

20. gr.

Fyrirbyggjandi ráðstafanir.

Þrátt fyrir ákvæði 16. gr. er þjónustuaðila heimilt, án undangenginnar ákvörðunar úrskurðarnefndar velferðarmála skv. 26. gr., að takmarka aðgang fatlaðs einstaklings að tilteknum hættulegum munum eða lyfjum með því að geyma þá í læstum skáp eða á öðrum öruggum stað. Skilyrði er að fyrir liggi rökstutt mat þjónustuaðila, byggt á fyrri hegðun, yfirlýsingum eða öðrum traustum grunni um að veruleg hættu sé á því að viðkomandi fatlaður einstaklingur muni annaðhvort:

- a. valda sjálfum sér eða öðrum líkamstjóni með slíkum munum, eða beita slíkum munum í árásarskyni gagnvart starfsfólki eða öðrum, eða
- b. misnota lyf sín þannig að það stofni heilsu hans eða annarra í verulega hættu.

Ráðstafanir skv. 1. mgr. skulu takmarkast við það sem brýnast er til að afstýra yfirvofandi hættu og skulu aðgerðir ekki vara lengur en nauðsyn krefur. Tafarlaust skal látið af nauðung þegar hættu hefur verið afstýrt eða ástand er liðið hjá.

Þjónustuaðili skal tilkynna sérfræðiteymi skv. 22. gr. um ráðstöfun skv. 1. mgr. innan viku frá því að gripið var til hennar og skulu þeir munir eða lyf sem takmörkunin tekur til vera nákvæmlega tilgreind. Í tilkynningunni skal gera nákvæmlega grein fyrir tilefni og eðli ráðstöfunarinnar og rökstuðningi fyrir henni. Telji teymið að ráðstöfunin gangi of langt, sé óþörf eða vægari úrræði séu fyrir hendi skal það veita þjónustuaðila ráðgjöf og leiðbeiningar um úrbætur.

Hinn fatlaði einstaklingur og eftir atvikum persónulegur talsmaður, lögráðamaður og/eða tilsjónarmaður hans skulu upplýstir um ráðstöfunina og réttinn til að leita til sérfræðiteymis.

21. gr.

Fræðsluskylda þjónustuaðila.

Þjónustuaðilum, þ.m.t. á öryggisgæslustöðum, er skylt að fræða starfsfólk sitt sem vinnur með fötluðu fólki um hvað teljist til nauðungar og til hvaða aðgerða megri grípa til þess að koma í veg fyrir að beita þurfi nauðung. Fræðslan skal vera reglubundin og skal m.a. fjalla um:

1. Meginregluna um bann við fjarvöktun og beitingu nauðungar, sbr. 1. mgr. 16. gr. og undanþágur frá henni, sbr. 18., 19. og 20. gr.
2. Skilgreiningu á nauðung og fjarvöktun skv. 17. gr.
3. Hlutverk sérfræðiteymis skv. 22. gr., hvenær beri að leita ráðgjafar þess og mikilvægi þess að ráðgjöf sé fylgt eftir.
4. Aðferðir til að draga úr og koma í veg fyrir beitingu nauðungar.
5. Hlutverk úrskurðarnefndar velferðarmála og feril undanþágna skv. 23.–26. gr.
6. Skráningar- og tilkynningarskyldu þjónustuaðila, sbr. 27. gr.

22. gr.

Sérfræðiteymi.

Ráðherra skipar allt að sjö einstaklinga til fjögurra ára í senn í sérfræðiteymi um aðgerðir til að draga úr beitingu nauðungar. Ráðherra skipar formann og varaformann úr hópi þeirra. Sérfræðiteymið skal skipað einstaklingum með sérþekkingu á málefnum fatlaðs fólks og þekkingu og reynslu af aðferðum til að koma í veg fyrir beitingu nauðungar. Gert er ráð fyrir að a.m.k. þrír fulltrúar fjalli um hvert mál og skal formaður eða varaformaður vera einn þeirra. Sé mál sérstaklega flókið og formaður eða varaformaður metur það svo að viðeigandi sérþekkingu sé ekki að finna innan teymisins getur hann óskað eftir aðstoð sérfræðinga á viðkomandi sviði.

Hlutverk sérfræðiteymisins er eftirfarandi:

1. Að veita þjónustuaðilum og forstöðumönnum, þ.m.t. á öryggisgæslustöðum, ráðgjöf og fræðslu, m.a. um hvað teljist til fjarvöktunar og nauðungar og um aðferðir til að komast hjá fjarvöktun og beitingu nauðungar. Á meðan mál er í vinnslu sérfræðiteymis og þjónustuaðili þiggur ráðgjöf þess skal sérfræðiteymið sjá til þess að þeim einstaklingi sem málið varðar sé leiðbeint um rétt sinn til að velja sér persónulegan talsmann.
2. Að veita umsögn skv. 23. gr. um undanþágur frá banni við beitingu nauðungar og frá banni við fjarvöktun. Umsögnin skal send úrskurðarnefnd velferðarmála til afgreiðslu. Umsögnin skal einnig send hinum fatlaða einstaklingi og eftir atvikum lögráðamanni hans, persónulegum talsmanni, þjónustuaðila og tilsjónarmanni.
3. Að taka við tilkynningum um beitingu nauðungar skv. 26. gr., yfirlitum yfir fjarvöktun og atvikaskráningar vegna beitingar nauðungar á grundvelli undanþágu, sbr. 3. mgr. 27. gr., og halda skrá um beitingu nauðungar. Um meðferð og varðveislu skrárinnar og gagna sem fengin eru með fjarvöktun fer eftir lögum um persónuvernd og vinnslu persónuupplýsinga. Ef ljóst er af atvikaskráningu varðandi tiltekinn fatlaðan einstakling að aðgerðir þær sem fengin hefur verið undanþága fyrir séu ekki til þess fallnar að ná markmiði því sem stefnt var að getur teymið lagt til við úrskurðarnefnd velferðarmála að undanþágan verði felld úr gildi.

Berist teyminu fleiri en þrjár tilkynningar um beitingu sambærilegrar nauðungar í neyðartilvikum vegna sama fatlaða einstaklingsins skal teymið hafa samband við viðkomandi þjónustuaðila og bjóða fram aðstoð sína.

Fái sérfræðiteymið vitneskju um að einstaklingur hafi verið beittur nauðung án undan-genginnar undanþágu skv. 18. gr. eða nauðung sem uppfyllir ekki skilyrði 19. og 20. gr. skal teymið hafa samband við viðkomandi þjónustuaðila og bjóða fram aðstoð sína.

Á meðan mál fatlaðs einstaklings er í virkri vinnslu sérfræðiteymis og þjónustuaðili þiggur ráðgjöf teymisins er þjónustuaðila áfram skylt að tilkynna teyminu um öll atvik þar sem nauðung er beitt, sbr. 2. mgr. 27. gr. Þessi atvik, auk annarra upplýsinga sem teymið hefur aflað á vinnslutíma, skulu metin og skal matið lagt til grundvallar umsögn sérfræðiteymis skv. 23. gr. Vinnslutími máls hjá sérfræðiteyminu skal að öllu jöfnu ekki vera lengri en þrír mánuðir. Þegar sérstaklega stendur á má framlengja þann tíma en hann má þó aldrei vara lengur en sex mánuði.

Sérfræðiteyminu er heimilt að vinna með persónugreinanleg gögn til þess að geta sinnt hlutverki sínu samkvæmt ákvæði þessu og 23. gr. Þar á meðal eru viðkvæmar persónuupplýsingar og upplýsingar sem teljast viðkvæms eðlis. Teymið skal gæta meðalhófs og einungis safna nauðsynlegum persónuupplýsingum til að geta sinnt lögbundnu hlutverki sínu.

Kostnaður vegna teymisins greiðist úr ríkissjóði. Ráðherra setur nánari reglur um skipan og starfshætti sérfræðiteymisins með reglugerð.

23. gr.

Umsögn sérfræðiteymis um undanþágu frá banni við beitingu nauðungar.

Þegar sérfræðiteymi skv. 22. gr. hefur lokið ráðgjöf og metið að nauðsynlegt sé að beita nauðung skv. 18. gr. skal teymið senda umsögn sína til úrskurðarnefndar velferðarmála. Umsögn sérfræðiteymisins markar upphaf málsmeðferðar hjá úrskurðarnefnd velferðarmála.

Umsögn sérfræðiteymisins skal innihalda allar þær upplýsingar sem nauðsynlegar eru til að taka ákvörðun, m.a.:

1. Hver beri faglega ábyrgð á framkvæmd nauðungar.
2. Ítarlega lýsingu á þeim aðgerðum sem gripið hefur verið til í því skyni að koma í veg fyrir beitingu nauðungar.
3. Lýsingu á þeim aðstæðum sem krefjast þess að nauðung sé beitt og rökstuðning fyrir beitingu hennar.
4. Nauðsynlegar upplýsingar um daglegt líf, færni, virkni, heilsu og þær skerðingar sem viðkomandi býr við.
5. Hvort leitað hafi verið eftir afstöðu viðkomandi og hver hún sé.
6. Staðfestingu á að leitað hafi verið eftir afstöðu lögráðamanns, persónulegs talsmanns og/eða tilsjónarmanns viðkomandi. Hafi viðkomandi ekki valið sér persónulegan talsmann skal liggja fyrir að honum hafi verið leiðbeint um rétt sinn í þeim efnum.
7. Upplýsingar um fjölda starfsmanna viðkomandi þjónustuaðila, menntun þeirra og þjálfun.
8. Hvernig staðið skuli að skráningu atvika.

Ef um barn er að ræða skal auk þess liggja fyrir upplýst samþykki forsjáraðila fyrir því að sérfræðiteymið sendi umsögn sína til úrskurðarnefndar velferðarmála.

24. gr.

Hlutverk úrskurðarnefndar velferðarmála.

Úrskurðarnefnd velferðarmála fer með mál er varða undanþágur frá banni við beitingu nauðungar og banni við fjarvöktun og tekur bindandi ákvarðanir um hvort veita skuli undanþágu.

Ef í umsögn sérfræðiteymis kemur fram að nauðsynlegar aðgerðir þjónustuaðila til að tryggja öryggi fatlaðs einstaklings og/eða umhverfis hans hafi í för með sér verulega og viðvarandi skerðingu á ferðafrelsi viðkomandi þannig að hann geti ekki farið frjáls ferða sinna innan heimilis eða utan ber úrskurðarnefnd að vísa beiðninni til dómstóla. Um málsmeðferð fer þá eftir ákvæðum 9.–17. gr. lögræðis laga, nr. 71/1997, eftir því sem við á. Heimild til takmörkunar á ferðafrelsi fatlaðs einstaklings skal aðeins veitt sé sýnt fram á að hætta sé á því að viðkomandi valdi sjálfum sér eða öðrum verulegu líkams- eða eignatjóni sé ekki gripið til takmarkana á ferðafrelsi hans. Úrskurður dómara samkvæmt þessari grein sætir kæru til Landsréttar. Um málskot fer samkvæmt lögum um meðferð einkamála með þeim frávikum sem greinir í lögum þessum.

Aðrir úrskurðir Landsréttar en mælt er fyrir um í 1. mgr. 167. gr. laga um meðferð einkamála, nr. 91/1991, verða ekki kærðir til Hæstaréttar.

25. gr.

Málsmeðferð.

Við móttöku umsagnar frá sérfræðiteymi skv. 23. gr. skal úrskurðarnefnd velferðarmála hefja formlega málsmeðferð. Nefndin skal taka ákvörðun svo fljótt sem kostur er og að jafnaði innan þriggja mánaða frá því að umsögn sérfræðiteymisins, með öllum nauðsynlegum

upplýsingum, barst. Telji nefndin þörf á að afla frekari gagna skal það gert án tafar og ákvörðun tekin svo fljótt sem auðið er. Gefa skal hinum fatlaða einstaklingi og eftir atvikum lögráðamanni hans, persónulegum talsmanni, tilsjónarmanni eða nánasta aðstandanda sem og þjónustuaðila færi á að koma sjónarmiðum sínum á framfæri við nefndina áður en hún tekur ákvörðun í málinu.

Við meðferð máls skal nefndin byggja ákvörðun sína á umsögn sérfræðiteymisins og öðrum gögnum málsins. Þá skal nefndin m.a. líta til eftirfarandi atriða, auk skilyrða 18. gr.:

1. Hvort leitað hafi verið allra annarra leiða sem ekki fela í sér nauðung.
2. Menntunar og reynslu þeirra sem bera faglega ábyrgð á framkvæmd nauðungar.
3. Hvort nauðung gagnvart hinum fatlaða einstaklingi geti komið niður á öðrum einstaklingum sem búa á sama heimili.
4. Að nauðung sú sem sótt er um gangi ekki lengra en nauðsynlegt telst til þess að tilgangi hennar verði náð.

26. gr.

Form og efni ákvörðunar.

Fallist úrskurðarnefnd velferðarmála á að veita undanþágu frá banni við beitingu nauðungar ber henni að kynna ákvörðun sína hinum fatlaða einstaklingi og eftir atvikum lögráðamanni hans, persónulegum talsmanni og/eða tilsjónarmanni og leiðbeina þeim um rétt viðkomandi til að bera málið undir dómstóla. Jafnframt skal tilkynna þjónustuaðila og sérfræðiteymi um aðgerðir til að draga úr beitingu nauðungar og Gæða- og eftirlitsstofnun velferðarmála um ákvörðun nefndarinnar.

Ákvörðun nefndarinnar skal vera rökstudd og í henni skal greina skýrt til hvers konar aðgerða hún tekur og kveðið á um gildistíma hennar. Þar skal einnig greina skilyrði þau sem sett eru fyrir beitingu nauðungarinnar, svo sem hvernig skuli staðið að henni, hvaða kröfur séu gerðar til starfsmanna sem henni beita og annað sem nefndin telur mikilvægt. Sé veitt undanþága til líkamlegrar valdbeitingar skal það gert að skilyrði að viðkomandi starfsmenn hafi sótt námskeið um líkamlega valdbeitingu.

Undanþágan skal vera tímabundin og aldrei veitt til lengri tíma en nauðsynlegt er, þó lengst til 12 mánaða í senn. Undanþágu til fjarvöktunar má þó veita til lengri tíma en aldrei lengur en til fimm ára í senn, enda sé hún rökstudd sérstaklega vegna langtímaveikinda eða annarra varanlegra aðstæðna sem kalla á slíkt úrræði. Í undanþágunni skal felast reglulegt endurmat þjónustuaðila á þeim aðstæðum.

Ákvarðanir nefndarinnar eru endanlegar á stjórnsýslustigi og verður ekki skotið til æðra stjórnvalds. Að öðru leyti fer um málsmeðferð eftir ákvæðum stjórnsýslulaga, þ.m.t. endurupptöku vegna verulega breyttra atvika. Heimilt er að bera ákvörðun nefndarinnar undir héraðsdómara í þeirri þinghá þar sem viðkomandi á lögheimili og skal hann úrskurða í málinu innan viku frá því að kæra berst honum. Úrskurður dómara samkvæmt þessari grein sætir kæru til Landsréttar. Um málskot fer samkvæmt almennum reglum um meðferð einkamála með þeim frávikum sem greinir í lögum þessum. Kæra samkvæmt þessari grein frestar ekki réttaráhrifum hinnar kærðu ákvörðunar.

27. gr.

Skráningar- og tilkynningarskylda þjónustuaðila.

Þjónustuaðilar, þ.m.t. á öryggisgæslustöðum, skulu halda skrá um fjarvöktun og öll atvik þar sem fatlaður einstaklingur er beittur nauðung. Í skráningunni skal greina hvernig fjarvöktunin fór fram eða í hverju nauðungin fólst, hversu lengi annað eða hvort tveggja stóð

yfir, hverjir beittu henni og önnur atriði sem þýðingu hafa, svo sem hvort einhver meiðsl hafi orðið eða eignatjón af hennar völdum.

Þjónustuaðilar, þ.m.t. á öryggisgæslustöðum, skulu tilkynna sérfræðiteymi skv. 22. gr. um öll atvik þar sem fatlaður einstaklingur er beittur nauðung innan viku frá atviki eða frá því að gripið var til ráðstafana skv. 20. gr. Þessi tilkynningarskylda tekur til hvers kyns nauðungar, þ.e. nauðungar í neyðartilvikum, nauðungar sem beitt er á grundvelli undanþágu, nauðungar sem beitt er á meðan mál einstaklings er í virkri vinnslu hjá sérfræðiteyminu og nauðungar í formi fyrirbyggjandi ráðstafana skv. 20. gr. Fjarvöktun skal jafnframt tilkynnt sérfræðiteyminu.

Þjónustuaðilar, þ.m.t. á öryggisgæslustöðum, skulu senda sérfræðiteymi skv. 22. gr. yfirlit yfir fjarvöktun og atvikaskráningar vegna beitingar nauðungar á grundvelli undanþágu samkvæmt nánari fyrirmælum úrskurðarnefndar velferðarmála.

VI. KAFLI

Ýmis ákvæði.

28. gr.

Þagnarskylda.

Á persónulegum talsmönnum fatlaðs fólks hvílir þagnarskylda skv. X. kafla stjórnsýslu-laga, nr. 37/1993. Um þagnarskyldu starfsfólks réttindagæslu fyrir fatlað fólk gildir 10. gr. laga um Mannréttindastofnun Íslands, nr. 88/2024.

29. gr.

Reglugerðarheimildir.

Ráðherra setur reglugerðir um nánari framkvæmd laga þessara, þar á meðal um:

1. Framkvæmd IV. kafla, sbr. 1. mgr. 14. gr.
2. Skipan og starfshætti sérfræðiteymis, sbr. 7. mgr. 22. gr.

Ráðherra er heimilt að kveða á um nánari framkvæmd laga þessara í reglugerð, þar á meðal um fyrirkomulag verkefna sem sýslumönnum eru falin samkvæmt lögum þessum, sbr. 2. mgr. 14. gr.

30. gr.

Gildistaka.

Lög þessi öðlast gildi 1. september 2026. Jafnframt falla úr gildi lög um réttindagæslu fyrir fatlað fólk, nr. 88/2011.

Undanþágunefnd skv. 15. gr. laga nr. 88/2011 skal ljúka afgreiðslu þeirra mála sem þegar eru til meðferðar hjá henni við gildistöku laga þessara.

31. gr.

Breytingar á öðrum lögum.

Við gildistöku laga þessara verða eftirfarandi breytingar á öðrum lögum:

1. *Lög um þjónustu við fatlað fólk með langvarandi stuðningsþarfir, nr. 38/2018:*
 - a. Í stað tilvísunarinnar „laga um réttindagæslu fyrir fatlað fólk“ í 2. málsl. 2. mgr. 21. gr. laganna kemur: laga um réttindavernd fatlaðs fólks.
 - b. Í stað orðanna „réttindagæslumanni í samræmi við lög um réttindagæslu fyrir fatlað fólk“ í 3. málsl. 27. gr. laganna kemur: réttindagæslu fyrir fatlað fólk í samræmi við lög um réttindavernd fatlaðs fólks.
 - c. 36. gr. laganna fellur brott.

2. *Lög um félagsþjónustu sveitarfélaga, nr. 40/1991*: Eftirfarandi breytingar verða á 44. gr. laganna:
 - a. Á eftir 1. mgr. kemur ný málsgrein, svohljóðandi:

Ráðgjöf á sviði fjármála og húsnæðismála skv. 17. gr. skal veitt að teknu tilliti til aðstæðna þess fatlaða einstaklings sem í hlut á. Hafi honum verið úthlutað sértæku húsnæði á grundvelli laga um þjónustu við fatlað fólk með langvarandi stuðningsþarfir skal í einstaklingsbundinni þjónustuáætlun fjallað um þá aðstoð sem hann fær við greiðslu daglegra útgjalda og reglulegra krafna vegna búsetunnar af tilgreindum bankareikningum. Hafi einstaklingurinn þörf fyrir slíka aðstoð en nýtur hennar hvorki frá persónulegum talsmanni né ráðsmanni er heimilt að útfæra einstaklingsbundna þjónustuáætlun á þann veg að forstöðumaður hlutaðeigandi búsetukjarna hafi stöðuumboð til þess að greiða dagleg útgjöld og reglulegar kröfur af hinum tilgreindu bankareikningum. Ráðherra skal setja reglugerð með nánari fyrirmælum um þau form- og efnisskilyrði sem þjónustuáætlun fyrir einstaklinga í þessari stöðu þarf að uppfylla. Um innra og ytra eftirlit með þessari sértæku aðstoð fer samkvæmt lögum um Gæða- og eftirlitsstofnun velferðarmála. Stofnunin skal halda skrá um þá forstöðumenn sem hafa stöðuumboð samkvæmt þessari grein. Þjónustuveitendur skulu svo fljótt sem verða má tilkynna stofnuninni um gerð stöðuumboðs samkvæmt grein þessari og um breytingar á því.
 - b. Í stað orðsins „þess“ í 2. mgr. kemur: fatlaðs fólks.
3. *Lög um Mannréttindastofnun Íslands, nr. 88/2024*:
 - a. 9. gr. laganna orðast svo, ásamt fyrirsögn:

Réttindagæsla fyrir fatlað fólk.

Mannréttindastofnun Íslands sinnir réttindagæslu fyrir fatlað fólk. Framkvæmdastjóri Mannréttindastofnunar ræður starfsfólk réttindagæslunnar.

Starfsfólk réttindagæslunnar skal hafa þekkingu og reynslu af réttindum fatlaðs fólks. Leitast skal við að ráða starfsfólk sem hefur menntun sem nýtist því í starfi. Starfsfólkið má ekki sinna störfum sem teljast ósamrýmanleg starfi réttindagæslunnar.

Réttindagæslan skal ávallt hafa að leiðarljósi í störfum sínum það sem er fötlugu barni fyrir bestu. Hlusta skal á skoðanir barnsins og taka réttmætt tillit til þeirra í samræmi við aldur og þroska þess.

Um hlutverk réttindagæslunnar fer samkvæmt lögum um réttindavernd fatlaðs fólks.
 - b. Í stað orðanna „réttindagæslumenn fatlaðs fólks“ í 2. málsl. 10. gr. laganna kemur: starfsfólk réttindagæslu fyrir fatlað fólk.
4. *Lög um sjúkraskrár, nr. 55/2009*: Eftirfarandi breytingar verða á 4. mgr. 14. gr. a laganna:
 - a. Í stað tilvísunarinnar „lög um réttindagæslu fyrir fatlað fólk“ í 2. málsl. kemur: lög um réttindavernd fatlaðs fólks.
 - b. Í stað orðanna „réttindagæslumanns fatlaðs fólks“ í 3. málsl. kemur: réttindagæslu fyrir fatlað fólk.
5. *Lög um úrskurðarnefnd velferðarmála, nr. 85/2015*:
 - a. Á eftir 1. málsl. 1. gr. laganna kemur nýr málslíður, svohljóðandi: Jafnframt skal nefndin taka ákvarðanir á fyrsta stjórnarsýslustigi í málum er varða undanþágu frá banni við beitingu nauðungar í þjónustu við fatlað fólk, sbr. ákvæði V. kafla laga um réttindavernd fatlaðs fólks.

- b. Í stað orðsins „tölf“ í inngangsmálslið 2. gr. laganna kemur: 13.
- c. 1. og 2. másl. 3. tölul. 2. gr. laganna orðast svo: Ráðherra skipar níu aðra nefndarmenn og jafnmarga til vara til fjögurra ára í senn. Þrír þeirra skulu hafa embættis- eða meistaraþróf í lögfræði, einn skal vera læknir, einn skal hafa sérþekkingu á sviði barnaverndarmála og einn skal hafa sérþekkingu á málefnum fatlaðs fólks.
- d. Í stað orðsins „nefndinni“ í 2. másl. 2. mgr. 3. gr. laganna kemur: deildinni.
- e. Við 4. mgr. 7. gr. laganna bætist nýr málsliður, svohljóðandi: Hið sama á við um ákvarðanir í málum er varða undanþágu frá banni við beitingu nauðungar í þjónustu við fatlað fólk, sbr. V. kafla laga um réttindavernd fatlaðs fólks.
- f. Við 1. mgr. 11. gr. laganna bætist nýr málsliður, svohljóðandi: Í reglugerðinni er ráðherra heimilt að kveða sérstaklega á um málsmeðferð nefndarinnar við ákvarðanatöku í málum er varða undanþágu frá banni við beitingu nauðungar í þjónustu við fatlað fólk, sbr. V. kafla laga um réttindavernd fatlaðs fólks.

Ákvæði til bráðabirgða.

Ákvæði V. kafla laga þessara gilda einnig um þá þjónustu sem veitt er einstaklingum sem sæta öryggisráðstöfunum samkvæmt dómsúrlausn sem gengið hefur fyrir gildistöku laga um framkvæmd öryggisráðstafana samkvæmt dómsúrlausn, sbr. 4. mgr. 1. gr. og 3. mgr. 16. gr.

Gjört í Reykjavík, 30. júní 2026.

Halla Tómasdóttir.

(L. S.)

Ragnar Þór Ingólfsson.